

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษารวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมและนำเสนอโดยแบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1. ประวัติความเป็นมาของแม่ชีในพุทธศาสนา
- ตอนที่ 2. การศึกษานอกระบบโรงเรียน
- ตอนที่ 3. ความต้องการและความต้องการทางการศึกษา
- ตอนที่ 4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1. ประวัติความเป็นมาของแม่ชีในพุทธศาสนา

เรื่องราวความเป็นมาของแม่ชีในพุทธศาสนาสันนิษฐานว่า น่าจะมาพร้อมกับพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทแพร่เข้ามาสู่เมืองไทย สมัยสุโขทัยไม่ปรากฏคำว่า "ชี" สมัยอยุธยามีบันทึกเกี่ยวกับแม่ชีของชาวต่างประเทศที่เข้ามาเมืองไทยบันทึกไว้ เช่น บันทึกของลาลูแบร์ (อ้างถึงในฉลอง ช่วยธานี, 2532) อัครราชทูตของฝรั่งเศส ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้กล่าวถึงแม่ชีในพุทธศาสนาว่า "แม้ว่าในสยามจะมีนางชี คือ สตรีที่ปฏิบัติพระวินัยสิกขาบทของพระภิกษุเป็นส่วนใหญ่ พวกนางไม่มีสำนักของตนเองต้องอาศัยอยู่ในวัดของพระภิกษุนั้น ชาวสยามนั้นเชื่อว่าอายุขัยวัยล่วงคร่าแล้วของสตรีเหล่านี้ (ด้วยไม่ปรากฏว่ามีนางชีสาวเลย) นั้นแลก็เป็นเครื่องประกันอันเพียงพอของการสำรวจอินทรีย์บริสุทธิ์ความจริงก็มีได้มีนางชีอยู่ทุกวัดไป แต่ในวัดที่มีนางชีนั้นภักุขของพวกนางก็ตั้งอยู่ตามความยาวด้านหนึ่งของแนวรั้วไม้ไผ่ที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วนั้น โดยมีได้มีเครื่องกันแยกออกจากหมู่ภักุขของพระภิกษุแต่ประการใด"

หมอเอนเอนเบิร์ต แคมป์เฟอร์ (อ้างถึงในแม่ชีสาร, 2514) ชาวเยอรมันมีอาชีพเป็นหมอประจำคณะทูตวิสันดาเดินทางจากปัตตาเวียในเกาะชวาไปญี่ปุ่น ได้แวะเมืองไทยเพื่อถวายราชสาส์น (ซึ่งคงเป็นต้นรัชกาลพระเพทราชา) ได้เขียนถึงแม่ชีในพุทธศาสนาไว้ในจดหมายเหตุของเขาว่า "การห่มผ้าของนางชีในเมืองไทย ใช้ผ้าห่มสีขาวไม่ใช่สีเหลืองอย่างพระภิกษุสงฆ์ บรรดาชีหรือนางชีเป็นผู้บำเพ็ญศัลภาวนาและปฏิบัติกิจในวัด"

นิโคลาส แซแวนส(อ้างถึงในแม่ชีสาร, 2524) เข้ามาเมืองไทยในสมัยอยุธยาได้เขียนเรื่องเล่าเกี่ยวกับแม่ชีในพุทธศาสนาในสมัยนั้นไว้ว่า "สตรีชาวสยามรักเสรีภาพมากเกินไปกว่าจะยอมมอบตนอยู่ในสำนักเหมือนนางชีของเรา และจะมีชีวิตอยู่ภายในที่นั่นไปจนตลอดอายุ นางจะไปบำเพ็ญเพียรภาวนาอยู่ก็ต่อเมื่อล่วงเข้าถึงวัยที่เบื่อหน่ายโลกีย์วิสัยแล้วเท่านั้น และน้อยรายนักที่จะอำลาจากสำนักนั้นออกมา ประการหนึ่ง โดยที่พวกนางต้องติดต่อกับพระสงฆ์องค์เจ้าอยู่เสมอ จึงได้มีกำหนดกฎเกณฑ์อนุญาตให้สตรีบวชได้เมื่ออายุล่วง 50 ปีแล้วเท่านั้น เพื่อป้องกันครหา นางต้องโกนหัว โกนคิ้วเหมือนอย่างภิกษุและนุ่งขาวท่มขาว สีขาวนี้ถือว่าเป็นสีที่สุภาพสำหรับชาวสยาม ใช้ในโอกาสไว้ทุกข์และคราวมีพิธีการที่สำคัญ พวกนางมิได้อยู่กันเป็นคณะในอาราม นางมาจากครอบครัวมารวมกันอยู่หมู่ละ 3 -4 คน ในที่ใกล้ ๆ วัด นางมิได้ปฏิบัติตนและถือกำหนดกฏวินัยเอาตามอย่างภิกษุเท่านั้น ประพฤติปฏิบัติตามวินัยสงฆ์ทุกอย่าง ฟังสวดมนต์ทุกวันและเจริญภาวนาเป็นเวลานาน ๆ อยู่ในโบสถ์ งานส่วนใหญ่ของนางคือ ประนบัติพระสงฆ์ มีการจัดเครื่องจันทนถวายและช่วยเหลือในกิจการด้านต่าง ๆ ด้วยการถวายทานอยู่เนืองนิจ นางไปเยี่ยมคนยากจนและคนเจ็บ ใช้ได้ป่วยและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ในด้านทานมัยอย่างเคร่งครัดด้วยประการฉะนี้ นางจึงได้รับสิทธิต่าง ๆ เท่ากับพระสงฆ์ และได้รับความเคารพนับถือโดยเท่าเทียมกัน ทุกคนต้องไหว้นาง และพวกนางจะไหว้ก็แต่พระภิกษุในวัดวาอารามเท่านั้น เขาเรียกสตรีเหล่านี้ว่านางชี คือ นักบวชหญิง พวกนางมีตำแหน่งแห่งที่ต่างหากภายในโบสถ์และศาสนพิธีต่าง ๆ มีผู้นิมนต์นางชีไปในงานศพพวกขุนนาง ซึ่งพวกนางก็ไปกันโดยระเบียบเป็นขบวน และในการไปงานเช่นนั้นพวกนางจะได้รับของถวายเป็นจุดปัจจัยอย่างอุดมสมบูรณ์ทีเดียว" จากที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่านิโคลาส แซแวนส ได้มีความเข้าใจคลาดเคลื่อนบางประการที่เกี่ยวกับแม่ชีในพุทธศาสนา เช่น เข้าใจว่านางชีปฏิบัติเหมือนพระสงฆ์ทุกอย่าง อย่างไรก็ตามข้อความดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่าฐานะทางสังคมของแม่ชีสมัยอยุธยานั้นดีมาก แม่ชีได้รับการยกย่องอย่างสูง แม่ชีบำเพ็ญประโยชน์ทั้งแก่วัด ผู้อื่นและตนไปพร้อม ๆ กัน

ในสมัยรัตนโกสินทร์มีหลักฐานเกี่ยวกับแม่ชี จากประวัติการสร้างวัดคอนยานาวาซึ่งเป็นวัดที่มังจันจ่าพระยาทวายเป็นผู้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 มังจันจ่าผู้นี้เดิมเป็นขุนนางแห่งเมืองพุกาม ต่อมาไม่ยอมอยู่ได้อำนาจพม่าแต่หันมาสวามิภักดิ์ต่อไทย เคยให้ความอุปภัมภ์ต่อพระเจ้าหลานเธอสมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนราชมรินทร์สุดา ธิดาของเจ้ารามณรงค์พระเชษฐาซึ่งพลัดพรากไปเมื่อคราวอยุธยาพ่ายตกเป็นของพม่า จึงได้หนีไปบวชเป็นชีอยู่เมืองทวาย (พระราชวิสุทธิโสภณ, 2523) ในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้มีการรวบรวมวินัยของสงฆ์ซึ่งกระจัดกระจายให้เป็นหมวดหมู่ มีการออกระเบียบปฏิบัติระหว่างพราววาสกับพระสงฆ์ ฝ่ายแม่ชีก็มีการออกระเบียบ

ห้ามแม่ชีอาศัยอยู่ภายในวัดหรือใกล้วัด และในเวลาต่อมาแม้ว่าแม่ชีจะได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับวัดอีก แต่ก็ยังมีลักษณะของการไม่ยอมรับหลงเหลืออยู่(ฉลอง ช่วยธานี, 2532) การบวชชีในพุทธศาสนา เรื่องราวของแม่ชีในพุทธศาสนาเริ่มต้นชัดมากที่สุดเมื่อมีการจัดตั้งสถาบันแม่ชีไทยเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2512 และจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2515 (ราชกิจจานุเบกษาเล่ม 89 ตอนที่ 56 เมษายน 2515)

สรุปได้ว่าในอดีตมีหลักฐานพบว่า แม่ชีในพุทธศาสนาในประเทศไทยมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย นุ่งห่มด้วยสีขาว อาศัยอยู่ในวัดทำหน้าที่ปรนนิบัติพระสงฆ์ สำหรับแม่ชีที่ใช้ในการวิจัยนี้หมายถึงสตรีที่ผ่านการบวชตามจารีตประเพณี โคนผมโคนคิ้ว นุ่งขาวห่มขาว ถือศีลแปดอาศัยอยู่ในวัดหรือสำนักชี สำหรับแม่ชีในพุทธศาสนาในประเทศไทยในปัจจุบันคาดว่ามีจำนวนมาก แต่เนื่องจากยังไม่มีหน่วยงานใดที่เก็บรวบรวมสถิติจำนวนแม่ชีในพุทธศาสนาไว้ คงมีสถิติที่สถาบันแม่ชีไทยได้จัดทำไว้ในปี พ.ศ.2534 มีจำนวนแม่ชีในพุทธศาสนาสรุปได้ดังนี้

ภาคกลางเป็นภาคที่มีแม่ชีในพุทธศาสนามากที่สุด รองลงมาเป็นแม่ชีในพุทธศาสนาในเขตภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(รายละเอียดดังตาราง 1) แม่ชีในภาคกลางจะได้รับการศึกษาในทางธรรมจนจบธรรมศึกษาเป็นส่วนมาก ที่จบอภิธรรมบัณฑิตก็มากและบาลีศึกษาชั้นต่าง ๆ ก็มี(ประคอง สิงหนาทนิตริภักดิ์, 2516)แม่ชีในพุทธศาสนาในเขตภาคกลางนี้ มีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นสถาบันแม่ชีไทยเพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่และการศึกษาของแม่ชีในพุทธศาสนาเปิดโอกาสให้แม่ชีในพุทธศาสนาได้พัฒนาตนเอง ซึ่งหากแม่ชีในพุทธศาสนาได้รับการศึกษาทางโลกด้วยก็จะเป็นกำลังสำคัญที่มีศักยภาพในการร่วมพัฒนาสังคมต่อไป

ตาราง 1 สถิติจำนวนวัด - สำนักชี และจำนวนแม่ชี พ.ศ.2534 จำแนกตามภาคภูมิศาสตร์

ลำดับที่	ภาค	วัด/สำนักชี	แม่ชีในพุทธศาสนา
1	กลาง	223	2371
2	ใต้	89	365
3	เหนือ	30	276
4	ตะวันออกเฉียงเหนือ	59	183
	รวม	401	3165

(ที่มา : สถาบันแม่ชีไทย สถิติจำนวนวัด - สำนักชี และจำนวนแม่ชี พ.ศ.2534)

การศึกษาทางโลกที่สถาบันแม่ชีไทยได้จัดทำโครงการขึ้นเรียกว่า โครงการธรรมจารีวินิเวทยา มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาสตรีที่มีสถานภาพเป็นแม่ชีในพุทธศาสนาด้วยการศึกษาจากระบบโรงเรียน ดังนั้นก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดอื่น ๆ จึงขอกล่าวถึงกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อให้เข้าใจลักษณะของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 2. การศึกษานอกระบบโรงเรียน

นักการศึกษาหลายท่านได้สรุปความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ ดังนี้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นจัดการศึกษาที่มีลักษณะที่เรียกกันว่า การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม เป็นการศึกษาที่ช่วยทำให้ประชาชนในท้องถิ่นพึ่งพาตนเองได้ในสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ดังที่นักการศึกษาหลายท่านได้อธิบายคำว่า "การศึกษานอกระบบโรงเรียน" ไว้ ดังนี้

พอลสตัน (Paulston, Ronald G., 1971) ให้คำจำกัดความของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ดังนี้ 1) เป็นการจัดการศึกษาช่วงสั้น ๆ 2) มีประชากรเป้าหมายที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ ผู้ที่จะเข้ามาร่วมโครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียน มักจะเข้าร่วมโครงการด้วยความสมัครใจ และต้องการเห็นผลในระยะสั้น 3) มีวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม 4) มีโครงสร้าง และ 5) มีระบบทั้งในด้านการจัดและการเรียน

เซฟฟีลและเดโจโม (Sheffield, Jame R. and Diejomaoh, Victor P., 1971) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ครอบคลุมการฝึกอบรมและการสอนที่เกิดขึ้นนอกระบบชั้นเรียนทั้งหมด และให้คำนิยามว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนหมายถึง บริการที่มุ่งสนองความต้องการของผู้เรียนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการคือ 1) เพื่อให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสเรียนในระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน 2) เพื่อให้ผู้ที่จบการศึกษาในโรงเรียนแล้ว ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้และได้รับการฝึกฝนเพิ่มเติม โดยเฉพาะการนำไปประกอบอาชีพ และ 3) เพื่อช่วยให้ผู้ที่กำลังปฏิบัติงานอยู่ ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

คูนส์ (Philip H. Cooms. อ้างถึงในสุจิต ศิลารักษ์, 2527) ได้ให้คำนิยามของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน ภาคปกติไม่ว่ากิจกรรมนั้นจะจัดขึ้นต่างหาก หรือว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกิจกรรมใหญ่อื่น ๆ ที่มุ่งบริการแก่ผู้เรียน โดยคูนส์ได้แบ่งประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้

1. การศึกษาขั้นพื้นฐาน (General Education)
2. การศึกษาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของครอบครัว (Family Education)
3. การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน (Community Development Education)
4. การศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ (Vocation Education)

อุนตา นพคุณ (2524) ให้ความหมายว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ที่สถาบันต่าง ๆ ในสังคมจัดขึ้นโดยมีเจตนาและวัตถุประสงค์ที่จะให้การเรียนรู้แก่ประชากรที่สามารถจะกำหนดตัวผู้รับการศึกษาเอง และผู้ให้การศึกษาต่างก็มีวัตถุประสงค์เชิงการศึกษา กิจกรรมดังกล่าว อาจจัดให้แก่ประชากรทุกเพศทุกวัย ทุกชุมชน และทุกระดับการศึกษา เพื่อให้บุคคลดังกล่าว มีความรู้ ทักษะและทัศนคติ ค่านิยมที่ดี กิจกรรมทางการศึกษาที่เรียกว่าเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องจัดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น หลักสูตรยืดหยุ่น ประหยัดและสนองตอบต่อความต้องการความสนใจของผู้เรียนและแก้ปัญหาของชุมชน

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2526) อธิบายว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบแน่นอน จัดขึ้นตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียนโดยยึดแนวคิดที่ว่า การศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษา โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักใช้ความคิด ตัดสินใจเรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยเหลือตนเอง รวมทั้งให้ผู้เรียนมีอิสระจากสิ่งแวดล้อมมากที่สุด จากแนวคิดนี้จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องเน้นถึงการพัฒนาความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ มีศูนย์กลางการเรียนรู้ที่ผู้เรียน ให้เสรีภาพและความรับผิดชอบแก่ผู้เรียนที่จะกำหนดทางเลือก ความสนใจ และแนวทางชีวิตของตนเอง โดยผู้สอนเป็นเพียงผู้ที่คอยช่วยเหลือ คอยแนะนำให้ทางเลือกต่าง ๆ และปลุกเร้าให้ผู้เรียนพึ่งตนเอง ตระหนักถึงความสามารถ ความสำคัญ และศักยภาพของตนเองและช่วยให้ผู้เรียนนำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เรียนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ให้ได้มากที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529) ให้คำจำกัดความไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยจัดเป็นกิจกรรมการศึกษาโดยเฉพาะหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่นเพื่อบ่มบ่มให้รู้จักแก้ปัญหา ฝึกอาชีพ หรือพัฒนาความรู้เฉพาะอย่าง

โดยสรุป การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิตที่มีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ มีการจัดกิจกรรมทางการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการในด้านสังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ ของกลุ่มเป้าหมาย กิจกรรมการศึกษาจึงต้องมีความหลากหลาย และมีความยืดหยุ่นที่สามารถปรับเปลี่ยนให้สนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงได้

ดังนั้นกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนจึงน่าที่จะมีความเหมาะสม สามารถให้บริการทางการศึกษาได้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของสตรีที่มีสถานภาพเป็นแม่ชีในพุทธศาสนา ในปัจจุบันมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนหลายหน่วยงานจัดบริการการศึกษาในระบบโรงเรียนแก่สตรี เช่น

องค์การยูเซด(อ้างถึงใน คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิภาพสตรี, 2526) ได้จัดโครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาสตรีในชนบท โครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาสตรีขั้นพื้นฐานในชนบทที่ห่างไกล โครงการอบรมเคหะศิลป์แก่แม่ชีที่มีความรู้ในทางธรรมแล้วระดับนักธรรมตรีขึ้นไป

กรมการพัฒนาชุมชน(เดือนเพ็ญ คังชะฤกษ์ อ้างถึงใน คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิภาพสตรี, 2526)งานพัฒนาสตรีที่กรมการพัฒนาชุมชนดำเนินงานได้เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 เน้นเรื่องหน้าที่ของแม่และภรรยา การเลี้ยงดูบุตรและสุขภาพอนามัย กิจกรรมเกี่ยวกับอาชีพ เป็นการส่งเสริมอาชีพที่สตรีทำอยู่ เช่น การเลี้ยงเบ็ด ไก่ และปลูกผักสวนครัว เป็นต้น กิจกรรมมักจะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีสถานภาพเป็นกลุ่มสตรีแม่บ้าน มุ่งเน้นผลงานให้สตรีแม่บ้านมีอาชีพเสริมมีรายได้เพิ่มขึ้น

สภาสังคมสงเคราะห์ (คุณหญิงจิตฎการภักดี อ้างถึงใน คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิภาพสตรี, 2526) ได้วางโครงการพัฒนาสตรีไว้ด้วยเห็นว่า เมื่อเยาวสตรีว่างจากงานในไร่นา ให้การศึกษาเสริมเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียน ใช้การตัดเย็บเสื้อผ้าเป็นเครื่องล่อใจให้มาเรียน เสริมด้วยสุขศึกษา กิริยามารยาท วัฒนธรรมและศีลธรรม

กรมการศึกษานอกโรงเรียน(วีระชัย มีชอบธรรม อ้างถึงใน คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิภาพสตรี, 2526) ให้บริการแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน เช่น ให้การศึกษาขั้นพื้นฐานในชนบท ให้การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานหรือด้านอาชีพ มีการสอนอาชีพระยะสั้น เป็นต้น

เท่าที่ผ่านมานั้น การพัฒนาสตรีของหลายหน่วยงานยังขาดการกำหนดกลุ่มเป้าหมายสำหรับสตรีที่มีสถานภาพเป็นแม่ชีในพุทธศาสนาที่ชัดเจน แต่มีบางหน่วยงานที่ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นแม่ชีในพุทธศาสนาโดยเฉพาะบ้างในการจัดโครงการพัฒนาสตรี ได้แก่ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิภาพสตรี ร่วมกับองค์การสมาชิกของสภาฯหลายองค์การ โดยเฉพาะสถาบันแม่ชีไทย มูลนิธิส่งเสริมสวัสดิภาพสตรีและเยาวชน และองค์การต่างประเทศให้ความอุปถัมภ์ ได้แก่ องค์การคาร์ทอลิกสงเคราะห์ และองค์การยูเซดของสหรัฐ สำนักแม่ชีศรีชมพบาลและกรมการพัฒนาชุมชน เป็นต้น (สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, 2526) แต่การดำเนินงานยังไม่มีอย่างต่อเนื่อง ยังคงมีแต่สถาบันแม่ชีไทยเท่านั้นที่ดำเนินการต่อเนื่องกันมา เช่น ขณะนี้ได้จัดโครงการธรรมจารินี

วิทยาชั้น เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ทุนการศึกษาแก่แม่ชีในพุทธศาสนาที่สนใจได้ศึกษาเล่าเรียน ด้านการศึกษาสายสามัญ การศึกษาสายอาชีพด้วยการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนา ศักยภาพของสตรีที่บวชเป็นแม่ชี และโครงการนี้กำลังเริ่มขยายผลออกไป และจากการประชุม ของสถาบันแม่ชีไทย เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2535 ที่ผ่านมามีแม่ชีในพุทธศาสนาจากทั่วประเทศ เข้าร่วมประชุม สถาบันแม่ชีไทยต้องการที่จะได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ อีก ซึ่งในการที่หน่วยงานอื่น ๆ จะเข้ามามีส่วนสนับสนุนได้ก็จะต้องทราบข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและ ความต้องการในปัจจุบันของแม่ชีในพุทธศาสนา ก่อนเพื่อจะได้จัดโครงการสนับสนุน ได้สอดคล้อง กับความต้องการ จึงขอนำเสนอข้อมูลและแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการและความต้องการทาง การศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาความต้องการและความต้องการทางการศึกษาดังนี้

ตอนที่ 3 ความต้องการและความต้องการทางการศึกษา

เพื่อความเข้าใจในความหมายของความ ต้องการ และความ ต้องการทางการศึกษา ขอนำเสนอคำนิยามของความ ต้องการ และความ ต้องการทางการศึกษาไว้ดังนี้

ความต้องการ

เลแกนส์ (Legans, 1964) กล่าวว่า ความต้องการคือความแตกต่างกันระหว่าง สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันกับสภาพที่จะให้เป็นไปในอนาคต สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นหมายถึง สภาพที่เป็นจริง และสภาพที่จะให้เป็นไปในอนาคต หมายถึง สภาพที่พึงประสงค์ ดังนั้น ความต้องการคือช่องว่างระหว่างสภาพที่เป็นอยู่กับสภาพที่ต้องการจะให้เป็นไปในอนาคต

ฮูล (Houl, 1972) ให้นิยาม "ความต้องการ" ว่าเป็นเงื่อนไขหรือสภาพซึ่ง จำเป็นต้องได้รับการตอบสนองในบางสิ่ง และมักจะใช้เพื่อแสดงถึงความขาดแคลนในบางสิ่ง ของบุคคลและประชาชน ความต้องการนี้ บุคคลอาจรู้สึกแสดงออกถึงความต้องการ ของตนเองได้ ซึ่งเรียกความต้องการนี้ว่า "ความต้องการที่ตนเองบอกได้" (felt needs) บางครั้งความต้องการอาจมาจากบุคคลอื่น ๆ เกิดความรู้สึกว่าบุคคลที่เขาสนใจมี ความต้องการในบางสิ่งความต้องการแบบนี้เรียกว่า "ความต้องการที่คนอื่นบอก" (Ascribed needs)

บอยล์และแจนส์ (Boyle and Jahns, 1970) ให้คำจำกัดความไว้ว่า ความต้องการ คือ สภาพที่ปรากฏระหว่างสิ่งที่เป็นอยู่กับสิ่งที่จะให้เป็นไป

ไนท์ (Knight, 1975) อธิบายว่า สิ่งที่จะให้เป็นไปหมายถึงการค้นหาความต้องการ การของบุคคลที่สำรวจ หรือพฤติกรรมที่จะให้เป็นไปในอนาคต ส่วนสิ่งที่เป็นอยู่หมายถึง การค้น

หาพฤติกรรมของบุคคลที่ทำการสำรวจนั้นว่าปัจจุบันเป็นอย่างไรเมื่อเปรียบเทียบกับพฤติกรรมที่
ต้องการที่จะให้เป็นไปในอนาคต

สุนทร โคตรบรรเทา (Kohtbantau, 1978) กล่าวว่า ความต้องการ หมายถึง
ความแตกต่างระหว่างผลลัพธ์ที่เป็นจริงกับผลลัพธ์ที่พึงประสงค์หรือความต้องการ เป็นความแตก
ต่างระหว่างสภาพที่เป็นอยู่จริงกับสภาพที่ควรเป็นในตนเองเดียวกัน สุวิมล ว่องวานิช(2531)
อธิบายว่า ความต้องการเป็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่มุ่งหวังหรือสิ่งที่ต้องการ(Expected
หรือ Desired Outcome) กับสิ่งที่เป็จริงในปัจจุบัน(Current Outcome)ความแตก
ต่างที่เกิดขึ้น บอถึงปัญหาที่มีอยู่

ความต้องการจึงหมายถึง ความรู้สึกที่ใช้แสดงความขาดแคลนในบางสิ่ง ที่บุคคล
สามารถระบุหรือบอถึงปริมาณได้ด้วยตนเอง

ความต้องการทางการศึกษา

โนลส์ (Knowles, 1980) กล่าวว่าความต้องการทางการศึกษา หมายถึง บางสิ่ง
บางอย่างที่บุคคลควรจะได้เรียนรู้ อันจะส่งผลดีต่อตนเององค์กร หรือเพื่อสังคมคือช่องว่าง
ระหว่างระดับความรู้ ความสามารถของบุคคลแต่ละคนในปัจจุบันกับระดับความสามารถที่สูง
กว่าของบุคคล องค์กรหรือสังคม คาดไว้ว่าจะต้องมี

คูนส์(Phillip H. Coombs, 1974) ได้กล่าวถึง ความต้องการด้านการศึกษา
ของปัจเจกชน ไว้โดยแบ่งประเภทไว้ดังนี้

1. ความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเรื่องทั่ว ๆ ไป เช่น การเรียนรู้หนังสือ
การอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น มีความเข้าใจอย่างง่าย ๆ ในเรื่องทางวิทยาศาสตร์และ
สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2. ความต้องการในการศึกษาเพื่อยกระดับความอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น เช่น ความ
รู้พื้นฐาน ทักษะ และทัศนคติพื้นฐาน ที่จะเป็ประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น อาทิ
วิชาสุขอนามัย โภชนาการ การจัดบ้าน การเลี้ยงและดูแลเด็ก การซ่อมแซมบ้านให้น่าอยู่น่าอาศัย
การวางแผนครอบครัว เป็นต้น

3. ความต้องการในการศึกษาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน เช่น ความรู้
เกี่ยวกับสถาบันการปกครองท้องถิ่น และประเทศ ตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ ของการดำเนิน
การปกครองทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ สหกรณ์ โครงการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

4. ความต้องการในการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพ เช่น ความรู้และทักษะเฉพาะซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เป็นต้น

กษมา วรวรรณ ณ ออยุธยา(ม.ป.ป.) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการทางการศึกษาของประชาชนใน 3 ลักษณะ คือ

1. โครงการเพื่อสนองความต้องการของประเทศ โครงการประเภทนี้มักจะเป็นโครงการที่มีหลักสูตรและรูปแบบกิจกรรมเป็นมาตรฐานสำหรับใช้ทั่วประเทศ เช่น โครงการสายสามัญ โครงการฝึกช่างฝีมือเฉพาะเรื่อง โครงการประเภทนี้ยังมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการต่อไป แต่ควรมีการพัฒนาเนื้อหาให้สนองตอบต่อสังคมในปัจจุบันและอนาคตปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนให้หลากหลายยืดหยุ่น และมีคุณภาพยิ่งขึ้น

2. โครงการเพื่อสนองความต้องการเฉพาะถิ่น เฉพาะกลุ่มชน เป็นโครงการที่สนองตอบต่อสภาพปัญหาความต้องการเฉพาะถิ่น เฉพาะกลุ่ม ซึ่งมีความหลากหลายในเนื้อหาและรูปแบบการดำเนินงาน เช่น โครงการการศึกษาเพื่อพึ่งตนเอง (กศพช.) โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบผสมผสานของซีมิโอ ในอนาคตได้มีข้อเสนอที่จะขยายโครงการประเภทนี้ให้มากยิ่งขึ้น

3. โครงการเพื่อเสริมการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล จะเป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ทันต่อเหตุการณ์อย่างต่อเนื่องเป็นระบบครอบคลุมทุกพื้นที่จะยิ่งทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้น จึงมีความจำเป็นที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนจะต้องเร่งรัดสร้างเครือข่ายในการเรียนรู้ในสังคมให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางเพื่อให้ประชาชนทุกคนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ตามความจำเป็น ด้วยการขยายงานที่ดำเนินการอยู่แล้ว เช่น งานห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน นิทรรศน์วิทยศาสตร์ ห้องฟ้าจำลอง รายการวิทยุและโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ส่งเสริมให้หน่วยงานต่างๆ ตลอดจนชุมชนบวริจาคหนังสือ และผลิตเอกสารสิ่งพิมพ์เพื่อชนบท และในขณะเดียวกันก็ต้องสนับสนุนให้สถาบันทางศาสนา องค์กรท้องถิ่นสื่อมวลชน ตลอดจนสื่อพื้นบ้าน มีบทบาทในการให้การศึกษแก่ประชาชนมากยิ่งขึ้น

สรุป ความต้องการทางการศึกษาในการวิจัยนี้ หมายถึง ความรู้สึกของแม่ชีในพุทธศาสนาที่แสดงออกให้ทราบว่าแม่ชีในพุทธศาสนาขาดแคลนในการศึกษาเรื่องนั้น ๆ การวิจัยนี้จะแยกความต้องการด้านการศึกษาจากระบบโรงเรียนตามแนวความคิดของคูลล์ เพราะเป็นความต้องการของปัจเจกบุคคล ในฐานะของผู้รับบริการการศึกษาโดยกำหนดไว้ว่าความต้องการทางการศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง ความปรารถนาในการพัฒนาตนเองด้วยการศึกษานอกโรงเรียน โรงเรียน จำแนกเป็น ความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ความต้องการในการศึกษาเพื่อ

ยกระดับความเป็นอยู่ของครอบครัว ความต้องการในการศึกษาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนและความต้องการในการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่าไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและความต้องการของแม่ชีในพุทธศาสนาโดยตรง แต่มีงานวิจัยที่มีลักษณะคล้ายคลึง ผู้วิจัยจึงจำแนกการนำเสนอเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการการศึกษานอกระบบโรงเรียน และงานวิจัยที่เกี่ยวกับแม่ชีในพุทธศาสนา รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

งานวิจัยเกี่ยวกับความต้องการการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ศิริวรรณ เสรีกิตติวงศ์ (2520) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความพร้อมในการให้บริการทางด้านวิชาการแก่ชุมชนของวิทยาลัยครูมหาสารคาม และความต้องการรับบริการของประชาชนในเขตความรับผิดชอบ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนร้อยละ 90 ขึ้นไปต้องการรับบริการทางวิชาการด้านเศรษฐกิจและอาชีพมากที่สุด รองลงมาคือด้านอนามัยและโภชนาการ วิชาการด้านการศึกษาทั่วไปและการปกครอง

วิสัน จุมปาแฝด (2522) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษางานบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า งานบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม เป็นบริการในด้านการศึกษาเป็นส่วนมาก แต่ประชาชนต้องการให้บริการในด้านเศรษฐกิจมากกว่า

สำราญ ทองแพงและคณะ (2524) ได้ทำการสำรวจ สภาพปัญหาและความต้องการของประชาชน จังหวัดอุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่า มีผู้สนใจเรียนวิชาชีพมากที่สุดคือตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี และอาหาร ขนม

ชุตินา เตมียสถิต (2526) ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จสำหรับชาวเขาที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านสุขภาพอนามัย และการวางแผนครอบครัวของชาวเขาผ่านม้ง ผลการศึกษาพบว่า ความต้องการด้านสุขภาพอนามัยและการวางแผนครอบครัวของชาวบ้านเปลี่ยนไป อันเป็นผลมาจากการรับการศึกษาอกระบบโรงเรียน

สุธิตา แสนสุข (2526) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษแก่สตรีไทยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ผลการวิจัยพบว่า หน่วยงานของรัฐบาลมีปัญหาและอุปสรรคในการให้การศึกษแก่สตรีมากในเรื่องต่อไปนี้ คือ ขั้นตอนในการปฏิบัติงาน

มีมากและใช้เวลานาน ขาดความร่วมมือและการประสานงานอย่างจริงจัง มีงบประมาณไม่เพียงพอ ไม่มีการนำผลของการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงงาน ผู้บังคับบัญชาไม่เข้าใจงานพัฒนาสตรีอย่างแท้จริง ไม่สามารถจัดสรรงบประมาณให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละหน่วยงาน สตรีไม่เห็นความสำคัญและไม่สนใจมารับการฝึกอบรม และขาดบุคลากรในการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

โยธิน ใจชื่น(2527) ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาและความต้องการด้านการศึกษานอกระบบของประชาชนในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ สุ่มตัวอย่างอย่างง่ายจากประชาชนในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ผลการศึกษาพบว่า ความรู้สายสามัญที่ประชาชนต้องการมากที่สุดคือการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 3 และ 4 ในด้านความรู้เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตต้องการอันดับแรกคือ ความรู้ด้านสุขภาพอนามัย รองลงไปคือ ด้านสิทธิและหน้าที่พลเมือง การวางแผนครอบครัว สันทนาการ และด้านศิลปวัฒนธรรม

วิมล จันทรประภาพ(2532) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการทางการศึกษานอกระบบของหญิงบริการในเมืองพญา กลุ่มตัวอย่างเป็นหญิงบริการ จำนวน 400 คน ผลการศึกษาพบว่า หญิงบริการส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับบริการทางการศึกษานอกระบบเลย แต่ถ้ามีโอกาสหญิงบริการมีความต้องการทางการศึกษา ดังนี้ ด้านความรู้พื้นฐาน หญิงบริการต้องการความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ และการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านการศึกษาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของครอบครัว หญิงบริการต้องการความรู้ด้านการป้องกันแกมโรคและโรคเอดส์การป้องกันรักษาโรคติดต่อทั่วไป และการดูแลรักษาและการจัดบ้านเรือน ด้านการศึกษาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน หญิงบริการมีความต้องการในเรื่องการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี การพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนกฎหมายชาวบ้านทั่วไป และด้านการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพ หญิงบริการมีความต้องการในเรื่องการประกอบอาหาร ขนม และธุรกิจการค้า

ผลการวิจัยสรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย เศรษฐกิจ และการศึกษาด้านอาชีพ งานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนโดยทั่วไป บางเรื่องเน้นที่สตรียังไม่มียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับสตรีที่มีสถานภาพเป็นแม่ชีในพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาและนำเสนอตั้งรายละเอียดต่อไป

งานวิจัยเกี่ยวกับแม่ชีในพุทธศาสนา

ประคอง สิงหนาทนิตริภักซ์ (2516) ได้ศึกษา เรื่อง บทบาทของแม่ชีในพุทธศาสนา ในการพัฒนาสังคม พบว่า แม่ชีในพุทธศาสนาในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20 - 29 ปี และแม่ชีในพุทธศาสนาเหล่านี้เข้ามาบวชเมื่ออายุระหว่าง 10 - 19 ปี แม่ชีในพุทธศาสนามีระยะเวลาในการบวชมาแล้วน้อยกว่า 5 ปี แม่ชีในพุทธศาสนาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา เคยมีรายได้จากการประกอบอาชีพส่วนตัวและส่วนใหญ่จะเป็น โสด ในด้านการศึกษา แม่ชีส่วนใหญ่ สำเร็จธรรมศึกษา ส่วนวิชาทางโลกยังไม่ได้รับการศึกษามากนักมีเพียงร้อยละ 3.3 เท่านั้น ที่ได้รับการศึกษาทางโลกและสำเร็จการศึกษา โดยมีสถานศึกษาคือแผนกสามัญศึกษา สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัยแม่ชีส่วนใหญ่ศึกษาภาษาบาลี แม่ชีใช้เวลาหลังสองทุ่มไปแล้วอ่านหนังสือบทกวีวิชาที่เรียนค่าใช้จ่ายนั้นแม่ชีส่วนใหญ่ได้จากบิดามารดา ในเรื่องของหลักสูตร และวิชาสอนแม่ชีมีความเห็นว่าควร ให้มีทั้งพระเถระชั้นผู้ใหญ่และกรรมการศาสนา และแม่ชีในพุทธศาสนา ได้ร่วมกันสอดส่องดูแลให้แม่ชีทั่วประเทศได้รับการศึกษา โดยมีข้อกำหนดไว้ว่าแม่ชี จะเข้าเรียนต่อในแผนกสามัญศึกษาที่สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ควรเป็นแม่ชีที่จบธรรมศึกษา เอกแล้วสำหรับแม่ชีที่ได้รับทุน ไปศึกษาต่อชั้นปริญญาต่างประเทศ แม่ชีส่วนใหญ่มีความเห็นว่าควรอุทิศเวลาให้สังคมตลอดไป แม้จะลาออกเพศนักบวชก็ตาม สำหรับความเห็นเกี่ยวกับวิชาชั้นความรู้พื้นฐาน แม่ชีส่วนใหญ่มีความเห็นว่าควรเรียนรู้ในเรื่องวัฒนธรรม มนุษย์และสังคม การจัดกิจกรรมกลุ่ม

นางน้อย ปัญจพรรค์ (2523) ศึกษาพบว่า ไม่มีหลักฐานเกี่ยวกับแม่ชีในอดีต มีเพียงบันทึกสั้น ๆ ของชาวฝรั่งเศสที่เขียนถึงบทบาทของแม่ชีในพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาไว้ว่า แม่ชีในพุทธศาสนาสมัยนั้นมีงานส่วนใหญ่คือ ปรับนิบัติพระสงฆ์ ไปเยี่ยมคนยากจนและคนเจ็บไข้ และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น คุณลักษณะของแม่ชีในพุทธศาสนาในช่วงที่ศึกษาคือ แม่ชีในกรุงเทพฯประมาณร้อยละ 70 มีอายุระหว่าง 20 -49 ปี ประมาณ ร้อยละ 20 อายุเกิน 60 ปี แม่ชีร้อยละ 60 ไม่จบ การศึกษาชั้น ป.7 ร้อยละ 75 เป็นโสด เคยมีอาชีพทางการเกษตร สาเหตุที่บวชนั้น ร้อยละ 60 ให้เหตุผลว่าไม่ต้องการยุ่งกับโลกภายนอก ร้อยละ 20 บวชเพราะเหตุผลส่วนตัว เช่น บวชกับน สละเดาะเคราะห์ และร้อยละ 20 บวชเพราะอยากก้าวหน้าและช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ในเรื่องสถานภาพของแม่ชี แม่ชีเองไม่เข้าใจชัดเจนในสถานภาพอันแท้จริงของตนเอง เพราะแม่ชีไม่มีสถานภาพเป็น "นักบวช" หรือมิใช่ "ผู้สืบทอดศาสนา" มาแต่อดีต จึงทำให้สิทธิต่าง ๆ ถูกจำกัดไปด้วย ในด้านบทบาทของแม่ชีในกรุงเทพฯ ร้อยละ 55 มีหน้าที่ต้องทำให้วัด(ส่วนที่)เหลือไม่มีหน้าที่อะไรนอกจากต้องการจะช่วยเป็นครั้ง

คราว)หน้าที่ต้องทำนั้นร้อยละ 70 คือ การทำครัวและทำความสะอาด หน้าที่อื่นมีไม่มาก เช่น สอนธรรมศึกษา ทำงานในสำนักงานของวัด เป็นไวยาวัจกร ส่วนพิธีกรรมทางศาสนา เช่นสวดศพ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค นั้น แม่ชีจะมีส่วนร่วมเฉพาะกับกรณีของผู้ที่รู้จักคุ้นเคยกันเป็นการส่วนตัว

สุขใจ พุทธวิเศษ(2527) ศึกษาเรื่อง สถานภาพและบทบาทของแม่ชีในสังคมไทย : ศึกษากรณีวัดสรว้อยทอง ผลการศึกษาพบว่า ทาหลักฐานแน่ชัดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแม่ชีไม่ได้ แต่พอสันนิษฐานได้ว่า แม่ชีคือกลุ่มสตรีที่มีความฝักใฝ่ในศาสนา แต่เมื่อภิกษุณีได้สิ้นสูญไปแล้วสตรีเหล่านั้นจึงจะหาทางที่จะเข้ามาใกล้ชิดศาสนาโดยแปรรูปเป็นแม่ชีถือศีล 8 ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไป สังคมก็มองว่าเป็นนักบวชฝ่ายหญิง เช่นเดียวกับภิกษุสงฆ์ที่เป็นนักบวชฝ่ายชาย แต่ให้การเคารพยกย่องนับถือน้อยกว่าพระภิกษุสงฆ์ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากสถานภาพและบทบาทของแม่ชีเองเป็นสำคัญ คือ ประชาชนยังมองว่าแม่ชีมิได้เป็นผู้นำทางศาสนา ดังเช่นพระสงฆ์ การทำประโยชน์ต่อศาสนาต่อสังคมยังมีน้อยมาก บางครั้งแม่ชีเองก็ทำตัวไม่น่าเลื่อมใสศรัทธา ซึ่งในเรื่องนี้ทางฝ่ายแม่ชีเองก็ได้พยายามหาทางแก้ไขปรับปรุงสถานภาพและบทบาทของตนตลอดมา โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะสังคมในชนบท ดังเช่นโครงการอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน โครงการพัฒนาชนบทหรือโครงการศูนย์ชมรพพ เป็นต้น แต่ขณะนั้นยังขาดความร่วมมือและการช่วยเหลือสนับสนุนจากทั้งฝ่ายแม่ชีเอง ฝ่ายประชาชน ฝ่ายรัฐบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยที่แม่ชีจะได้ประชาสัมพันธ์ถึงผลงานและกิจกรรมของตนให้ประชาชนทั่ว ๆ ไปได้ทราบต้องปรับปรุงตนเองทั้งในด้านการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อเป็นการพัฒนาตนเองเสียก่อนเพื่อจะได้เป็นพื้นฐานที่จะนำไปช่วยพัฒนาสังคมต่อไป ประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลในธรรมทำตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส ทำตนให้เป็นคนมีคุณค่าต่อสังคม โดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะช่วยพัฒนาสังคม มิใช่บวชก็เอาตัวรอดแต่ผู้เดียวเท่านั้น

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแม่ชีในพุทธศาสนาข้างต้นพอสรุปได้ว่า แม่ชีในพุทธศาสนา มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและการศึกษาต่ำ ไม่มีสถานศึกษาสำหรับแม่ชีในพุทธศาสนาโดยตรงทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาสตรีที่มีสถานภาพเป็นแม่ชีในพุทธศาสนา และแม่ชีในพุทธศาสนา ได้พยายามที่จะทำให้สังคมยอมรับแม่ชีในพุทธศาสนาด้วยการรวมกลุ่มพัฒนาตนเองด้วยการศึกษานอกระบบโรงเรียน เมื่อแม่ชีในพุทธศาสนาได้พัฒนาตนเองแล้วก็จะได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมต่อไป ดังนั้นความต้องการทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่แม่ชีในพุทธศาสนามีความต้องการก็คือ การศึกษาที่ส่งเสริมสนับสนุนให้แม่ชีมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคม

สรุปกรอบความคิดในการวิจัย

จากการศึกษาวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นจัดการศึกษาในลักษณะที่เรียกกันว่าการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม เป็นการศึกษาที่ช่วยทำให้ประชาชนในท้องถิ่นพึ่งพาตนเองได้ในสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ซึ่งการที่จะจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้นั้น การศึกษาปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการจัดบริการทางการศึกษา ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สืบเนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยปัญหาและความต้องการของแม่ชีในพุทธศาสนา ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยตรงจากแม่ชีในพุทธศาสนาจึงอาศัยแนวคิดของคิตของคุมส์ เพราะเป็นความต้องการของปัจเจกบุคคลในฐานะของผู้รับบริการการศึกษา โดยกำหนดไว้ว่าความต้องการทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนจำแนกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของครอบครัว ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม และด้านการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพโดยศึกษาเปรียบเทียบกับสถานการณ์ของแม่ชีในพุทธศาสนาที่มีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ คือ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่บวชและสถานที่พำนัก

การศึกษาความต้องการของผู้รับบริการการศึกษานั้นเป็นสิ่งสำคัญมาก สำหรับจัดบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพราะทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่บุคคลต้องการกับสิ่งที่เบ็นอยู่ในปัจจุบัน กิจกรรมที่จัดขึ้นในการเรียนการสอนควรจะส่งผลให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ ในการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง สำหรับการศึกษาครั้งนี้สรุปเป็นแผนแบบการวิจัยได้ดังนี้

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

